

บทที่ 2

วิธีดำเนินการจัดการศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษานอกระบบ

สภาพปัญหาทั่วไปของการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ

จากรายงานประเมินผลของกรมวิเทศสหการเกี่ยวกับสภาพปัญหาทั่วไปของการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ¹ พบว่า

1. หลักสูตร หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับ 1 ถึง 4 ยังอิงหลักสูตรการเรียนในระบบอยู่เสมอ โดยการนำเอาหลักสูตรมาย่อให้สั้นลง ซึ่งย่อหลักสูตรที่สอนในเวลา 4 ปี ให้เหลือเพียง 1 ปี ในระดับ 1, 2 และหลักสูตร 3 ปี ให้เหลือเพียง $1\frac{1}{2}$ ปี ในระดับ 3 และระดับ 4 ทั้งสองระดับนี้มักจะก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องภูมิความรู้ของนักศึกษาผู้ใหญ่ เพราะนักศึกษาผู้ใหญ่มักจะมีปัญหาเรื่องพื้นฐานเดิมซึ่งอ่อนอยู่แล้ว และการที่กระทรวงศึกษาธิการให้การรับรองว่าผู้เรียนจบสามารถมีศักดิ์และสิทธิ์เทียบเท่าการศึกษาในระบบนั้น จะมีภูมิความรู้เท่ากันหรือไม่

2. บุคลากรด้านบริการและธุรการ ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ มักไม่มีความรู้ความเข้าใจหรือไม่ได้รับการศึกษาอบรมในเรื่องนี้มาโดยเฉพาะ ทำให้การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ไม่ได้รับความสำเร็จเท่าที่ควร

3. ครู การเรียนการสอนของการศึกษาผู้ใหญ่แตกต่างไปจากการเรียนการสอนของนักเรียนในระบบมาก ประกอบกับการดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่ประเภทนี้มักอาศัยบุคลากร และอาคารสถานที่จากโรงเรียนในระบบ ดังนั้น การอบรมครูให้รู้จักวิธีสอนนักศึกษาผู้ใหญ่จึงเป็นสิ่งจำเป็น แต่เนื่องจากการศึกษาผู้ใหญ่ประเภทนี้ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เกิดการขาดแคลนครู

¹ คณะกรรมการดำเนินการศึกษาและร่างโครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, รายงานสภาพข้อเท็จจริงของการศึกษานอกโรงเรียน 2512 - 2516 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี 2518) หน้า 7-11.

ผู้บริหารการศึกษาประเภทนี้ จึงมักจะแก้ปัญหาโดยการเอาครูที่ยังไม่เคยผ่านการอบรมมาทำการสอน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในด้านคุณภาพของการศึกษา ในการดำเนินวิธีสอนครูมักจะสอนอย่างเดียวกับโรงเรียนในระบบ คือผูกขาดในการพูดเพียงคนเดียว จึงมีปัญหาว่าการวัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ บรรลุตามจุดมุ่งหมายหรือไม่

นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องค่าชั่วโมงสอน คือ ระบุว่าค่าชั่วโมงจะได้รับค่าสอนต่ำ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ครูไม่ตั้งใจทำการสอนอย่างเต็มที่ เป็นผลให้คุณภาพการเรียนไม่ดีเท่าที่ควร

4. ตำราเรียน เป็นปัญหาใหญ่ของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่ไม่อาจจะหาตำราเรียนที่จัดทำไว้เฉพาะ เพื่อใช้ในหลักสูตรระดับต่าง ๆ ทำให้ต้องหันไปอาศัยตำราเรียนที่ใช้ในโรงเรียนในระบบ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาด้านความไม่เหมาะสมระหว่างตำราเรียนกับระยะเวลาของการเรียน

5. คู่มือการสอนสำหรับครู เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ สดโดยย่อ หลักสูตรในระบบโรงเรียนดังนั้น ครูผู้สอนจึงควรจะต้องมีคู่มือในการสอนโดยเฉพาะ แต่ในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดจัดทำคู่มือการสอนสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ โดยเฉพาะที่มืออยู่บ้างก็ไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง จึงทำให้ครูต้องทำการสอนโดยใช้คู่มือครูการสอนในระบบมาเป็นแนวทางประกอบการสอนและใช้วิจารณญาณของตนในการเรียนย่อเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับระยะเวลาที่กำหนดไว้ จึงเป็นสาเหตุให้ครูผู้สอนไม่สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ได้พอดีหรือครบถ้วนตามหลักสูตร ทำให้คุณภาพของการศึกษาอ่อนไป

6. อุปกรณ์ประกอบการสอน อุปกรณ์ประกอบการสอนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับใช้สอนนักเรียน เนื้อหาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ยิ่งย่นย่อลงมากเท่าใด อุปกรณ์การสอนย่อมเป็นสิ่งจำเป็นมากขึ้นเท่านั้น แต่ปัจจุบันมีการศึกษาผู้ใหญ่มีกาศึกษาอาคารเรียนตลอดจนบุคคลากรของโรงเรียนในระบบ แต่ไม่ได้ตกลงกันในเรื่องการนำอุปกรณ์ประกอบการสอนที่โรงเรียนมีอยู่มาใช้ได้ จึงมีปัญหาคารขาดแคลนอุปกรณ์การสอน อันเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

7. นักศึกษาผู้ใหญ่

7.1 พื้นฐานการศึกษา นักศึกษาผู้ใหญ่มักมีพื้นฐานความรู้ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดปัญหาการเรียนการสอน เพราะนักเรียนไม่สามารถเข้าใจในเนื้อหาพร้อม ๆ กัน ครูต้องเสียเวลาพยายามฟื้นความรู้ใหม่ ปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือ นักศึกษาผู้ใหญ่ที่มุ่งหวังจะอาศัยการศึกษาผู้ใหญ่เป็นบันไดไต่ไปสู่การศึกษาขั้นสูงต่อไปนั้น มีมาตรฐานความรู้เท่าเทียมกันกับนักเรียนที่สำเร็จจากโรงเรียนในระบบหรือไม่

7.2 การออกกลางคืน อัตราการออกกลางคืนของนักศึกษาผู้ใหญ่มีมาก ก่อให้เกิดความสูญเสียเปล่าทางการศึกษา ส่วนใหญ่มักเกิดจากการติดขัดในเรื่องการประกอบอาชีพ หรือเกิดความเบื่อหน่ายที่ไม่สามารถเรียนทันตามที่ครูสอนได้

นอกจากสภาพปัญหาของการศึกษาผู้ใหญ่หลายสาเหตุดังกล่าวข้างต้นแล้ว ปรากฏว่ามีปัญหาอื่นอีก คือ¹

1. . หลักรัฐประจุป็นมุ่งทางวิชาการมาก ทำให้ผู้เรียนเรียนเพื่อศึกษาต่อและประกอบอาชีพในการรับราชการเป็นส่วนมาก

2. . ระยะเวลาของหมวดวิชาในชั้นระดับที่ 3 และ 4 น้อยไป ทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลเท่าที่ควร และการวัดผลไม่คล่องตัว เนื่องจากมีเวลาจำกัด

3. . บางโรงเรียนขอจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ทางอื่น ทำให้การดำเนินงานไม่ตรงวัตถุประสงค์

การสำรวจปัญหาและความต้องการของนักศึกษาผู้ใหญ่

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษาออกโรงเรียน พ.ศ. 2516 (กองแผนงานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี 2516) หน้า 11.

โมหัมมัด ฮับตุลกาเดร์ และ สัมฉิตร สร้อยสุรียา¹ กล่าวว่า การสำรวจความต้องการเป็นงานที่มีความสำคัญมากสำหรับนักรักศึกษาผู้ใหญ่ เนื่องจาก "ความต้องการ คือสิ่งซึ่งเมื่อได้มาก็ช่วยยให้รู้สึกดีใจ ยินใจ พอใจ และอาจช่วยยให้เกิดความสำเร็จในชีวิต" นักรักศึกษาผู้ใหญ่ควรสำรวจความต้องการและควรยึดเป็นพื้นฐานในการเล่นนอโครงการศึกษาแก่ผู้ใหญ่ เพื่อให้เกิดความพอใจแก่บุคคลที่เข้าร่วม เพราะถ้านักกรักศึกษาผู้ใหญ่จะนึกเอาเองว่า ผู้ใหญ่ต้องการอะไรโดยมิได้ออกไปสำรวจจริงอย่างมีแบบแผนแล้ว โครงการนั้นก็เท่ากับเป็นโครงการที่ผิดความต้องการของผู้เข้าร่วม เนื่องจากนักรักศึกษาผู้ใหญ่เป็นนักรักศึกษาอาสาสมัคร (Volunteer in learning) สังคมหรือกฎหมายมิได้บังคับให้เรียน ฉะนั้น ศิลปะและทักษะอันสูงส่งของนักรักศึกษาผู้ใหญ่ก็คือความสามารถที่จะช่วยยให้ผู้ใหญ่ได้ค้นพบว่าตนเองมีความจำเป็นหรือความต้องการที่จะศึกษาในเรื่องอะไรแล้วก็จัดโครงการศึกษาเพื่อสนองความต้องการนั้น ๆ และ ฉลาด รมยานนท์² ได้กล่าวถึงหลักการของการให้การกรักศึกษาผู้ใหญ่เกี่ยวกับหลักสูตร หรือขยบายของวิชาที่จะเรียนควรจัดตามความต้องการของผู้เรียน ซึ่งมีความยืดหยุ่นได้ตามผู้เรียน

คอร์ช ซี แมน³ กล่าวว่า ผู้ที่จะเป็นครูนักรักศึกษาผู้ใหญ่ที่ดีและทำงานได้ผลนั้น จะต้องเข้าใจและเคารพในความสนใจ ความต้องการ ความสามารถและทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มาเรียน

¹โมหัมมัด ฮับตุลกาเดร์ และ สัมฉิตร สร้อยสุรียา, "การสำรวจความต้องการ," การจัดทำโครงการและการประเมินผลกรักศึกษานอกระบบโรงเรียน (กรุงเทพฯ : อักษรบษัทธิ, 2520) หน้า 9-11.

²ฉลาด รมยานนท์, "ความเข้าใจเรื่องกรักศึกษาผู้ใหญ่, "วารสารกรักศึกษาผู้ใหญ่" 13 (พฤศจิกายน 2508), หน้า 5.

³โมหัมมัด ฮับตุลกาเดร์, "หลักการกรักศึกษาผู้ใหญ่, "วารสารกรักศึกษาผู้ใหญ่" 8 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2514) หน้า 11.

สมหวัง อะมะวัลย์¹ ได้เขียนบทความลงในวารสารการศึกษาผู้ใหญ่ ตอนหนึ่งว่า ในทุก ๆ โครงการของการศึกษาผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นโครงการยศาสตร์ไม่รู้หนังสือแบบเปิดเสรีฯ โครงการโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่หรือโครงการการศึกษาผู้ใหญ่หลายลำัญ สิ่งสำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสนใจต่อนักศึกษาผู้ใหญ่อย่างยิ่ง คือ

1. นักศึกษาผู้ใหญ่เป็นใคร
2. อะไรคือปัญหาของนักศึกษาผู้ใหญ่
3. นักศึกษาผู้ใหญ่ต้องการอะไร จากการมาสมัครเรียน
4. ทำไมนักศึกษาผู้ใหญ่จึงหยุดเรียนไปเฉย ๆ

นักการศึกษาผู้ใหญ่ ผู้บริหาร ตลอดจนครูผู้สอน จะต้องให้ความสนใจต่อปัญหาดังกล่าว ตลอดไป อีกประการหนึ่งที่สำคัญ โครงการที่สดชื่นสนองความต้องการของผู้เรียน อย่างแท้จริงหรือไม่

ส่วนปัญหาที่ครูผู้สอนประสบเกี่ยวกับนักศึกษาผู้ใหญ่ ได้แก่

1. ในชั้นเรียนเดียวกันจะมีนักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีวัยแตกต่างกัน ทำให้ครูต้องใช้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้นักศึกษาทุกคนเกิดความลู่ใจ ติดตามบทเรียน จนจบหลักสูตร โดยช่วยให้อุ้เรียนทั้งหมดมีส่วนร่วมและช่วยเหลือในกิจกรรมที่สดชื่นในชั้นเรียน
2. ผู้เรียนมีพื้นฐานทางด้านความรู้แตกต่างกัน ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องทบทวนและสอนให้เป็นลักษณะกลาง ๆ
3. นักศึกษาผู้ใหญ่ส่วนมากประกอบอาชีพเป็นประจำอยู่แล้ว หลังจากที่ได้ปฏิบัติงานกันมาเต็มวันอาจจะเหน็ดเหนื่อย บางคนอาจจะมาชั้นเรียนปกติไม่ได้ เนื่องจากมีงานนอกเวลาหรือ

¹สมหวัง อะมะวัลย์, "แก่เพื่อนผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาผู้ใหญ่", วารสารการศึกษาผู้ใหญ่ 14 (กันยายน - ตุลาคม 2520) หน้า 37-39.

ทำงานในผลัดกลางคืน และเมื่อมาชั้นเรียนก็มีความกังวลใจต่อปัญหาธุรกิจที่ต้องรับผิดชอบอยู่ จึงทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลเท่าที่ควร

4. นักศึกษาผู้ใหญ่มีความรับผิดชอบในภาระหรือกิจกรรมอื่น ๆ อีก บางครั้งทำให้ไม่สามารถมาเรียนได้ จึงเป็นการยากต่อผู้เรียนที่จะให้มีจิตใจจดจ่อต่อบทเรียนตลอดไป เพราะผู้เรียนยังมีจิตใจพะวงถึงงานที่ตนรับผิดชอบอยู่

ปัญหาเกี่ยวกับการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ โหม้มัด ฮับดุลกาเดร์¹ กล่าวว่า โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ที่ตั้งขึ้นนั้น ส่วนใหญ่ทำการสอนโดยครูประถมต้น ประถมปลาย หรือครูโรงเรียนมัธยมในแต่ละท้องที่ ครูเหล่านี้มีความเคยชินในการสอนเด็ก ๆ จึงมักจะนำวิธีการสอนและอุปกรณ์ที่จะสอนเด็ก ๆ เข้ามาใช้ในการสอนผู้ใหญ่ต่อไป ฉะนั้น ผลการสอนผู้ใหญ่จึงมักจะไม่มีประสิทธิภาพ ไม่เหมาะสม

การศึกษาเป็นสิ่งหนึ่งที่กำหนดคุณภาพของประชาชน ซึ่งคุณภาพของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังที่โหม้มัด ฮับดุลกาเดร์² กล่าวว่า การขาดแคลนหรือความไม่เพียงพอทางการศึกษานั้น เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ ซึ่งอาจถึงขั้นวิกฤติต่อเสถียรภาพของประเทศได้ การให้การศึกษแก่เด็กเท่านั้นยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะส่งเสริมให้ประเทศก้าวหน้าไปเท่าที่ควร จำเป็นต้องให้การศึกษแก่ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยอันเป็นกำลังผลิตของประเทศควบคู่ไปกับการศึกษาของเด็กด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศที่ด้อยพัฒนาเพียงใด การให้การศึกษแก่ผู้ใหญ่ยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้นเพียงนั้น³

¹โหม้มัด ฮับดุลกาเดร์, "หลักการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่", วารสารการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่, หน้า 12.

²โหม้มัด ฮับดุลกาเดร์, "เราจะพัฒนาบุคคลที่พ้นวัยเด็กได้อย่างไร" รวมบทความสำคัญเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษานอกระบบโรงเรียน (กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต, 2520), หน้า 1.

³เกรียง เขียมลกุล, "การศึกษาผู้ใหญ่ของกรมวิสามัญศึกษา" วารสารการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่ 8 (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2514), หน้า 6.

บทบาทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษาผู้ใหญ่ นับวันยิ่งเพิ่มความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ ลูนทร ลูนินท์ชัย¹ ได้กล่าวว่า "การศึกษาผู้ใหญ่มีบทบาทต่อบุคคลและต่อสังคมในการสอนให้อ่านออกเขียนได้ ช่วยให้ประชาชนได้มีความรู้มีโอกาสนำเสนอฐานะทางสังคม ช่วยให้รู้และเข้าใจเจตคติทางการเมือง และที่สำคัญคือช่วยให้บุคคลได้รู้และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ ฉะนั้น เมื่อพิจารณาถึงขณะโดยทั่วไปแล้วจะเห็นว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือที่จะทำให้นักคิดเป็น เกิดความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ รวมทั้งปลูกฝังวัฒนธรรมที่ดี หรือพฤติกรรมอื่น ๆ ที่จะทำให้นักคนเหล่านั้นมีชีวิตอยู่ได้อย่างดีในสังคม

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่มานานแล้ว จึงได้เริ่มดำเนินการให้การศึกษาผู้ใหญ่มาตั้งแต่ พ.ศ. 2483 โดยให้มีการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับ 1, 2 เพื่อลดจำนวนผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือให้น้อยลง ต่อมาได้เพิ่มระดับ 3, 4 และ 5 เป็นการศึกษาขั้นสิบเผื่อง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่รู้หนังสือในวัยเด็กได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ตลอดจนให้ผู้รู้หนังสืออยู่แล้วได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับ พ.ศ. 2520 รัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งเสริมการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภทและเน้นให้บุคคลมีโอกาสดำเนินการศึกษาโดยทั่วๆ ไปร่วมกัน ทั้งนี้ภายใต้ขอบเขตที่รัฐกำหนดและตามลำดับปัญหา ความสามารถของแต่ละบุคคล ดังนั้น กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ โดยได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพและปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเล่าเรียนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองและสังคมใกล้ตัว โดยเชื่อแน่ว่าจะสามารถทำให้ผู้เรียนคิดและแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง จะยึดหลักที่ส่งเสริมและปลูกฝังให้นักมีลักษณะที่เรียกว่า "คิดเป็น" เพราะคนคิดเป็นนั้นจะสามารถปรับปรุงตัวเอง หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอให้กลมกลืนกัน สามารถมองเห็นและรู้ปัญหา ตลอดจนเลือกวิธีการในการ

¹ ลูนทร ลูนินท์ชัย, "บทบาทของการศึกษาผู้ใหญ่" คู่มือการอบรมครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรีฯ ระดับ 3-4, 2519, หน้า 28. (เอกสารยึดสำเนา)

แก้ปัญหาก็เหมาะสมกับตัวเองและสังคม ในการคัดเลือกหลักสูตรจะเริ่มด้วยการสำรวจพื้นฐานของประชาชน ศึกษาสภาพความเป็นอยู่ ความต้องการของประชาชนและภาษาที่ใช้ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาพิจารณาจัดทำหลักสูตร ซึ่งคาดว่าจะช่วยแก้ไขความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง สามารถให้ความรู้ และสร้างเจตคติในทางที่ดีให้แก่ผู้เรียน

เมื่อพิจารณาตามหลักการแล้ว จะเห็นว่าการศึกษาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่มีพื้นฐานมาจากความต้องการของประชาชน ในท้องถิ่นมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้จักสังคม และสิ่งแวดล้อม แต่พฤติกรรมของผู้เรียนจะแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นฐานการดำรงชีวิตและสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล ลุนทร ลุนันท์ชัย¹ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า หลักสูตรช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้ ถ้าหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน และหลักสูตรที่จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียนเจาะลงไปสู่ปัญหาที่เป็นตัวของผู้เรียน และชุมชนที่ผู้เรียนอาศัยอยู่เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงปัญหามองเห็นมูลเหตุและวิธีแก้ไขอันจะนำไปสู่การปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่

1. การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ มีหลักสูตรที่สามารถเทียบได้กับหลักสูตรชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ ซึ่งมีหลักสูตรการศึกษาดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 1 และระดับ 2 ระดับที่ 1 เท่ากับ ป.2 ระดับที่ 2 เท่ากับ ป.4 ใช้เวลาเรียนระดับละ 6 เดือน เปิดทำการสอนสัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 2 ชั่วโมง วิชาที่สอนได้แก่ ภาษาไทย สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และสุขศึกษา

หลักสูตรนี้ใช้สำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่ที่อยู่ในเมือง และมีความประสงค์ที่จะเรียนวิชาสามัญขั้นสูงขึ้นไป

¹ ลุนทร ลุนันท์ชัย, และ สมประสงค์ วิทยาเกียรติ, หลักสูตรคู่มือการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรีจ หน้า 2 (เอกสารจัดสำเนา).

2. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ 3 ระดับนี้เท่ากับ ป.7 ใช้เวลาเรียน $1\frac{1}{2}$ ปี
เปิดทำการสอนสัปดาห์ละ 5 วัน ๆ ละ 2 ชั่วโมง วิชาที่สอนมี 6 หมวดวิชา ได้แก่ ภาษาไทย
ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และสุขศึกษา เรียนภาคเรียนละ 2 หมวดวิชา
ตามหมวดวิชาที่จัดไว้ จะสอนคู่ใดก่อนก็ได้ ห้ามสับเปลี่ยนดังนี้

คณิตศาสตร์ (160 ชม.) คู่กับสุขศึกษา (40 ชม.) รวม 200 ชม.

ภาษาไทย (80 ชม.) คู่กับภาษาอังกฤษ (120 ชม.) รวม 200 ชม.

วิทยาศาสตร์ (80 ชม.) คู่กับสุขศึกษา (120 ชม.) รวม 200 ชม.

3. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ 4 ระดับนี้เท่ากับ มศ.3 ใช้เวลาเรียน $1\frac{1}{2}$ ปี
เปิดทำการสอนสัปดาห์ละ 5 วัน ๆ ละ $2\frac{1}{2}$ ชั่วโมง วิชาที่สอนมี คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ
สุขศึกษา สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ เรียนภาคเรียนละ 2 หมวดวิชา ตามหมวดวิชาที่จัดไว้ จะสอน
คู่ใดก่อนก็ได้ ห้ามสับเปลี่ยนดังนี้

คณิตศาสตร์ (258 ชม.) คู่กับ สุขศึกษา (42 ชม.) รวม 300 ชม.

ภาษาไทย (108 ชม.) คู่กับ วิทยาศาสตร์ (192 ชม.) รวม 300 ชม.

ภาษาอังกฤษ (168 ชม.) คู่กับ วิทยาศาสตร์ (132 ชม.) รวม 300 ชม.

4. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 5 เปิดสอน 3 แผนกคือ แผนกวิทยาศาสตร์
แผนกศิลปะ และแผนกทั่วไป ใช้หลักสูตร มศ. 4 และ มศ.5 ของกระทรวงศึกษาธิการ ระยะ
เวลาเรียน 2 ปี ระดับที่ 5 ปีที่ 1 เท่ากับ มศ.4 ระดับที่ 5 ปีที่ 2 เท่ากับ มศ.5 สอนสัปดาห์
ละ 6 วัน ๆ ละ 4 ชั่วโมง

แผนภูมิที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนกับระบบการศึกษานอกโรงเรียน
โรงเรียนสายสามัญ

ระบบโรงเรียน			ระบบการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ	
	ชั้น	ระยะเวลาเรียน	ระยะเวลาเรียน	ระดับ
ประถมศึกษา	1	9 เดือน		
ตอนต้น	2	9 เดือน	6 เดือน	1
(ภาคบังคับ)	3	9 เดือน		
	4	9 เดือน	6 เดือน	2
ประกาศนียบัตร				
ประถมศึกษา	5	9 เดือน		
ตอนปลาย	6	9 เดือน		
	7	9 เดือน	18 เดือน	3
ประกาศนียบัตร				
มัธยมศึกษา	1	9 เดือน		
ตอนต้น	2	9 เดือน		
	3	9 เดือน	18 เดือน	4
ประกาศนียบัตร				
มัธยมศึกษา	4	9 เดือน		
ตอนปลาย	5	9 เดือน	18 เดือน	5
ประกาศนียบัตร				

หมายเหตุ จำนวนชั่วโมงที่เรียนในระบบโรงเรียน กับนอกระบบนอกโรงเรียนไม่เท่ากัน ยกเว้น
ระดับ 5

โครงสร้างหลักสูตรระดับประถมศึกษา (ป.6) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม 3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม 6)

โครงสร้างหลักสูตรระดับประถมศึกษา (ป 6)

ใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรี ระดับที่ 3-4 (ระดับที่ 3) เหมือนโรงเรียนผู้ใหญ่ที่เปิดสอนทั่วไป แบ่งออกเป็นหมวดวิชาบังคับ และหมวดวิชาเลือก

หมวดวิชาบังคับ มี 3 หมวดวิชา ต้องสอบได้ครบทั้ง 3 หมวดวิชา คือ

1. สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (วิชาบังคับ) รายวิชา ล1, ล2, ล3, และ ล4
2. ภาษาไทย 1 (วิชาบังคับ) รายวิชา ท1 และ ท2
3. วิชาชีพ (วิชาบังคับ) ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

วิชาชีพ แบ่งออกเป็น 2 หมวดวิชา ให้เลือกสอบหมวดวิชาใดหมวดวิชาหนึ่งเพียงหมวดวิชาเดียว (สอบภาคทฤษฎีอย่างใดอย่างหนึ่งภาคปฏิบัติ) คือ

3.1 หมวดวิชาเกษตรกรรม กษ 011 อาชีพเกษตร

กษ 013 อาชีพเกษตร

3.2 หมวดวิชาธุรกิจ จ 111 ความรู้เบื้องต้น

สำหรับผู้บริโภค 2

จ 112 ความรู้เบื้องต้น

สำหรับผู้บริโภค 2

จ 241 งานสำนักงาน

หมายเหตุ วิชาชีพ (วิชาบังคับ) ระดับ ป.6 และ ม.3 ใช้หลักสูตรเดียวกัน แต่มีข้อจำกัดว่า นักศึกษาเลือกสอบวิชาชีพ (วิชาบังคับ) หมวดวิชาใดในระดับ ป.6 แล้วจะเลือกสอบหมวดวิชานั้นในระดับ ม.3 อีกไม่ได้ เช่น เมื่อลงทะเบียนเรียนระดับ ป.6 เลือกสอบวิชาชีพ (วิชาบังคับ) หมวดวิชาเกษตรกรรมแล้ว ในต่อไปลงทะเบียนเรียน ระดับ ม.3 จะเลือกสอบวิชาชีพ (วิชาบังคับ) หมวดวิชาเกษตรกรรมอีกไม่ได้

หมวดวิชาเลือก ให้นักเลือก 5 หมวดวิชา ต้องสอบได้อย่างน้อย 3 หมวดวิชา คือ

1. ภาษาไทย 2 (วิชาเลือก) รายวิชา ท6 การอ่าน และ ท 11 การพูด
2. คณิตศาสตร์ (วิชาเลือก) รายวิชา ค 1, ค 2, และ ค 3
3. วิทยาศาสตร์ (วิชาเลือก) รายวิชา ว 1 และ ว 2
4. ภาษาอังกฤษ (วิชาเลือก) รายวิชา อ 1 และ อ 2
5. วิชาชีพ (วิชาเลือก) ไม่มีการสอบ แต่ให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนไปสมัคร

เรียนวิชาชีพในสถานศึกษาวิชาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง เช่น วิชาพิมพ์ดีด บัญชี ช่างไฟฟ้า ช่างวิทยุ ช่างยนต์ ตัดเสื้อ เสริมสวย ฯลฯ ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง เมื่อสำเร็จตามหลักสูตรวิชาชีพของสถานศึกษาแห่งนั้นแล้วให้นำวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรมาแสดง เพื่อนับหน่วยกิตให้เป็นวิชาเลือกได้ 1 หมวดวิชา

สำหรับผู้ที่เคยเรียนวิชาชีพในสถานศึกษาวิชาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการรับรองไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง และได้รับวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรให้นำวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรมาแสดงเพื่อนับหน่วยกิตเป็นวิชาเลือกได้ 1 หมวดวิชา แต่ทั้งนี้ วิชาชีพที่เรียนแล้วนั้นต้องไม่เกิน 5 ปี นับถึงวันขอรับประกาศนียบัตรจบหลักสูตร

โครงสร้างหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

ใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรี ระดับที่ 3-4 (ระดับที่ 4) เหมือนโรงเรียน
ผู้ใหญ่ที่เปิดสอนทั่วไป แบ่งออกเป็นหมวดวิชาบังคับและหมวดวิชาเลือก

หมวด วิชาบังคับ มี 3 หมวดวิชา ต้องสอบได้ครบทั้ง 3 หมวดวิชา คือ

1. สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (วิชาบังคับ) รายวิชา ส 5, ส 6, และ ส 7
2. ภาษาไทย 1 (วิชาบังคับ) รายวิชา ท 3, ท 4, และ ท 5
3. วิชาอาชีพ (วิชาบังคับ) ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

วิชาอาชีพ แบ่งออกเป็น 2 หมวดวิชา ให้เลือกสอบหมวดวิชาใดหมวดวิชาหนึ่งเพียง
หมวดเดียว (สอบภาคทฤษฎีอย่างเดียวไม่สอบภาคปฏิบัติ) คือ

3.1 หมวดวิชาเกษตรกรรม กษ 011 อาชีพเกษตร

กษ 013 อาชีพเกษตร

3.2 หมวดวิชาธุรกิจ ธ 111 ความรู้เบื้องต้นสำหรับ

ผู้บริโภค 1

ธ 112 ความรู้เบื้องต้นสำหรับ

ผู้บริโภค 2

ธ 241 งานสำนักงาน

หมายเหตุ วิชาชีพ (วิชาบังคับ) ระดับ ป.6 และ ม.3 ใช้หลักสูตรเดียวกันแต่มีข้อจำกัดว่า
นักศึกษาเลือกสอบวิชาชีพ (วิชาบังคับ) หมวดวิชาใดในระดับ ป.6 แล้วจะเลือกสอบ
หมวดวิชานั้นในระดับ ม.3 อีกไม่ได้ เช่น เมื่อลงทะเบียนเรียนระดับ ป.6 เลือกสอบวิชาชีพ
(วิชาบังคับ) หมวดวิชาเกษตรกรรมแล้ว ในปีต่อไปลงทะเบียนเรียน ระดับ ม.3 จะเลือกสอบวิชา
ชีพ (วิชาบังคับ) หมวดวิชาเกษตรกรรมอีกไม่ได้

หมวดวิชาเลือก ให้นักเลือก 5 หมวดวิชา ต้องสอบได้อย่างน้อย 3 หมวดวิชา คือ

1. ภาษาไทย 2 (วิชาเลือก) รายวิชา
ท 7 การอ่านและพิจารณาหนังสือ
ท 8 ศิลปภาษา
ท 9 ไทยธุรกิจ
ท 10 การค้นคว้าและการเขียนรายงาน
2. คณิตศาสตร์ (วิชาเลือก) รายวิชา ค 4, ค 5, และ ค 6
3. วิทยาศาสตร์ (วิชาเลือก) รายวิชา ว 3 และ ว 4
4. ภาษาอังกฤษ (วิชาเลือก) รายวิชา อ 3, อ 4, และ อ 5
5. วิชาชีพ (วิชาเลือก) ไม่มีการสอบ แต่ให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนไปสมัครเรียน

วิชาชีพในสถานศึกษาวิชาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง เช่น วิชาพิมพ์ดีด บัญชี ช่างไฟฟ้า ช่างวิทยุ
ช่างยนต์ ตัดเสื้อ เสริมสวย ฯลฯ ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง เมื่อสำเร็จตามหลักสูตร
วิชาชีพของสถานศึกษาแห่งนั้นแล้ว ให้นำวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรมาแสดงเพื่อนับหน่วยกิตให้เป็น
วิชาเลือกได้ 1 หมวดวิชา

สำหรับผู้เคยเรียนวิชาชีพในสถานศึกษาวิชาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการรับรองไม่น้อยกว่า
90 ชั่วโมง และได้รับวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตร ให้นำวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรมาแสดง เพื่อนับ
หน่วยกิตเป็นวิชาเลือกได้ 1 หมวดวิชา แต่ทั้งนี้วิชาชีพที่เรียนแล้วนั้นจะต้องไม่เกิน 5 ปี นับถึงวัน
ขอรับประกาศนียบัตรจบหลักสูตร

โครงสร้างหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. 6)

ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 เหมือนโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอน ชั้น ม.4 - ม.6 แบ่งออกเป็นหมวดวิชาบังคับ และหมวดวิชาเลือก

หมวดวิชาบังคับ มี 5 หมวดวิชา ต้องสอบได้ครบทั้ง 5 หมวดวิชา คือ

1. หมวดวิชาภาษาไทย 1 รายวิชา ท 401 ท 402 ท 503 ท 504
ท 605 และ ท 606

2. หมวดวิชาสังคมศึกษา 1 รายวิชา ส 401 ส 402 A 503 พ 504
ส 605 และ 606

3. หมวดวิชาพลานามัย รายวิชา พ 401 พ 402 พ 503 ส 504
พ 605 พ 606
พ 001 พ 002 พ 003 พ 004
พ 005 พ 006 พ 007 พ 008
พ 009 พ 0010 พ 0011 พ 0013
พ 0014 พ 0015 พ 0016 พ 0017
พ 0018 และ พ 0019

4. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ แบ่งออกเป็น 2 หมวดวิชา เลือกสอบหมวดวิชาใดหมวดวิชาหนึ่ง

4.1 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 1 (วิทยาศาสตร์กายภาพชีวภาพ) เลือกสอบหมวดวิชาได้แล้ว เลือกสอบหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 3 ในหมวดวิชาเลือกอีกไม่ได้
รายวิชา ว 011 ว 012 ว 013 ว 014 ว 015 ว 016
และ ว 017

- 4.2 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 2 (ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา) เลือกลอบหมวดวิชานี้แล้ว
เลือกลอบหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 3 ในหมวดวิชาเลือกได้
รายวิชา ว 021 ว 022 ว 031 ว 032 ว 041 และ ว 042

5. หมวดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ แบ่งออกเป็น 5 หมวดวิชา เลือกลอบหมวดวิชาใด
หมวดวิชาหนึ่ง

- 5.1 หมวดวิชาช่างอุตสาหกรรม รายวิชา ชฟ 100 ชฟ 101 ชฟ 102
และ ชฟ 103
- 5.2 หมวดวิชาเกษตรกรรม รายวิชา กษ 111 กษ 112 กษ 113 กษ 131
กษ 141 กษ 151 และ กษ 161
- 5.3 หมวดวิชาคหกรรม รายวิชา คผ 111 AU 251 คอ 111 คอ 225
คอ 416 คท 111 คท 121 และ คท 131
- 5.4 หมวดวิชาพาณิชยกรรม รายวิชา พช 111 พช 112 พช 121 พช 131
พช 132 และ พช 241
- 5.5 หมวดวิชาศิลปหัตถกรรม รายวิชา คป 111 คป 121 คป 231 คป 341
คป 461 คป 471 และ คป 581
- 5.6 หมวดวิชาศิลปกรรม รายวิชา ค์ 011 ค์ 012 ค์ 021 ค์ 022 ค์ 031
ค์ 032

หมายเหตุ วิชาพื้นฐานวิชาชีพลำบากต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นยกเว้นสาขาศิลปกรรม เป็นวิชาที่ตรง
กันกับวิชาแกนวิชาชีพของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2524

หมวดวิชาเลือก มีให้เลือก 11 หมวดวิชา ต้องสอบได้อย่างน้อย 3 หมวดวิชา คือ

1. หมวดวิชาภาษาไทย 2 รายวิชา ท 011 ท 021 ท 022 ท 031 ท 032
ท 033 ท 034 ท 041 ท 042 n 081 ท 091 และ ท 092
2. หมวดวิชาสังคมศึกษา 2 รายวิชา ส 012 ส 013 ส 015 ส 0210
ส 0211 ส 031 ส 032 ส 041.61 051 ส 061 ส 062 ส 071 ส 081
และ ส 082
3. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 3 รายวิชา a 023 a 024 a 025 a 026 a 033
a 034 a 035 ง 036 a 043 a 044 a 045 และ a 046
4. หมวดวิชาคณิตศาสตร์ รายวิชา ค 011 ค 012 ค 013 ค 014 ค 015
และ ค 016
5. หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ แบ่งเป็น 6 หมวดวิชา เลือกสอบได้ไม่เกิน
2 หมวดวิชา
 - 5.1 หมวดวิชาภาษาอังกฤษ รายวิชา a 411 a 412 a 513 อ 514
a 615 และ a 616
 - 5.2 หมวดวิชาภาษาฝรั่งเศส รายวิชา ฝ 411 ฝ 412 ฝ 513 ฝ 514
ฝ 615 และ ฝ 616
 - 5.3 หมวดวิชาภาษาเยอรมัน รายวิชา ย 411 ย 412 ย 513 ย 514
ย 514 ย 615 และ ย 616
 - 5.4 หมวดวิชาภาษาญี่ปุ่น รายวิชา ญ 4 1 1 ญ 4 1 2 ญ 5 1 3 ญ 5 1 4
ญ 615 และ ญ 616
 - 5.5 หมวดวิชาภาษาอาหรับ รายวิชา อร 411 อร 412 as 513 as 514
as 515 และ as 616
 - 5.6 หมวดวิชาภาษาบาลี รายวิชา บ 411 บ 412 บ 513 บ 514 บ 515
และ บ 616

6. หมวดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ ไม่มีการสอบ แต่ให้ทำการศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนไปสมัครเรียนที่สถานศึกษาวิชาอาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการรับรองใน 6 หมวดวิชาของหมวดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพตามหมวดวิชาบังคับ โดยให้เวลาเรียนหมวดวิชาละไม่น้อยกว่า 250 ชั่วโมง เมื่อสำเร็จตามหลักสูตรวิชาอาชีพของสถานศึกษาแห่งนั้นแล้ว ให้นำวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรมาแสดงเพื่อนับหน่วยกิตให้เป็นวิชาเลือกได้ 1 หมวดวิชา

สำหรับผู้ที่เคยเรียนวิชาอาชีพในสถานศึกษาวิชาอาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง ไม่น้อยกว่า 250 ชั่วโมง และได้รับวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตร ให้นำวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรมาแสดงเพื่อนับหน่วยกิตเป็นรายวิชาเลือกได้ 1 หมวดวิชา แต่ทั้งนี้วิชาอาชีพที่เรียนแล้วนั้นจะต้องไม่เกิน 5 ปี นับถึงวัน ขอรับประกาศนียบัตรจบหลักสูตร

2. การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ จัดขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชน ในด้านการประกอบอาชีพทำกินให้มีความเป็นอยู่ดีอยู่งาม โดยจัดหลักสูตรระยะสั้น ๆ ตามความต้องการ ของประชาชน โดยแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. การจัดสอนวิชาชีพประเภทประจำที่ ได้แก่ โรงเรียนผู้ใหญ่สายอาชีวศึกษา ซึ่ง จัดสอนโดยใช้สถานที่ของโรงเรียนกลางวันที่มีอุปกรณ์การสอนพร้อมอยู่แล้ว ใช้เวลาเรียนตอนเป็น หลักสูตรเวลาเรียนตั้งแต่ 100 ชั่วโมงขึ้นไปถึง 150 ชั่วโมง หรือเป็น 3 เดือนบ้าง 6 เดือนบ้าง ตามความเหมาะสม วิชาที่เปิดมี 25 วิชา แบ่งออกเป็นหมวด ได้แก่ อุตสาหกรรม (เช่น วิชา ช่างรถยนต์ ช่างทำอิฐ ช่างโลหะ และอุตสาหกรรมในครอบครัว เป็นต้น) คหกรรม (เช่น วิชา ตัดเย็บเสื้อผ้า ตัดผม อาหารและโภชนาการ เป็นต้น) ธุรกิจ (เช่น บัญชีร้านค้า ดนตรีไทย ดนตรีสากล ช่างเรียงพิมพ์ เป็นต้น) เกษตรกรรม (เช่น การเลี้ยงไก่ การเพาะเห็ดฟาง การ ป้องกันศัตรูพืช เป็นต้น)

2. การจัดสอนวิชาชีพประเภทโรงเรียนเคลื่อนที่ ได้แก่ โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่ เข้าไปบริการประชาชนในชนบทหรือหมู่บ้านที่ห่างไกล เป็นหน่วยเล็ก สามารถเคลื่อนย้ายไปเปิด สอนตามโครงการที่ทางอำเภอและจังหวัดวางไว้ ซึ่งอาจจะไปตั้งเปิดสอนในโรงเรียน สถานที่ ราชการ องค์กร สมาคม หรือสถานที่เอกชน โดยพิจารณาถึงความเหมาะสม และความต้องการ ของท้องถิ่น โรงเรียนประเภทนี้เปิดทำการสอนตั้งแต่ 9.00 - 15.00 น. ใช้หลักสูตร 15 - 300 ชั่วโมง รุ่นละ 3 เดือน เรียนสัปดาห์ละ 5 วัน ๆ ละ 5 ชั่วโมง วิชาที่สอนมี ตัดเย็บเสื้อผ้า ตัดผม เสริมสวย ช่างเครื่องยนต์ และเกษตรกรรมเบื้องต้น

ส่วนหน่วยเคลื่อนที่สำหรับบริการประชาชนในท้องถิ่นที่มีประชากรหนาแน่นนั้นเราเรียก ว่า โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ (ผอศ.) โรงเรียนนี้เปิดสอนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2503 เดิม ส่งักตรมอาชีวศึกษา ต่อมาได้โอนมาสังกัดกรมสามัญศึกษา เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2515 เพื่อร่วมกับ โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่ การดำเนินงานคล้ายกับโรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่มากที่สุด โดยมากสถานที่

หนึ่ง ๆ จะเปิดสอนอยู่ไม่น้อยกว่า 2 ปี สิ่งจะมีการเคลื่อนย้ายวิชาที่เปิดสอนส่วนใหญ่เน้นหนักทางด้านอุตสาหกรรม เช่น ช่างเครื่องยนต์ วิทยุ ไฟฟ้า ช่างเชื่อม เป็นต้น หลักสูตรที่ใช้เรียนเป็นหลักสูตร 300 ชั่วโมง เรียนรุ่นละ 5 เดือน เปิดสอนปีละ 2 รุ่น เรียนสัปดาห์ละ 5 วัน ๆ ละ 3 รอบ มีรอบเช้า รอบบ่าย และรอบค่ำ มีนักศึกษาแต่ละรอบส่วนมากจะไม่เข้ากัน

3. การจัดสอนวิชาชีพประเภทกลุ่มสนใจ คำว่ากลุ่มสนใจหมายถึง "กลุ่มบุคคลที่มีความสนใจที่จะศึกษาและจัดกิจกรรมร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องความรู้ทั่วไป ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น" จากความหมายของกลุ่มสนใจจะเห็นได้ว่าสามารถจัดได้ทั้งวิชาทั่วไป และวิชาชีพ แต่โดยเหตุที่งานนี้เป็นงานเริ่มแรกและได้งบประมาณจัดดำเนินการไม่มากนัก ยันแรกของการดำเนินงานจึงมุ่งเน้นการจัดกลุ่มสนใจเรื่องอาชีพเป็นประการสำคัญ หลักเกณฑ์ทั่วไปของการจัดกลุ่มสนใจพอสรุปได้ดังนี้¹

1. สถานที่จัดกลุ่มสนใจ ไม่จำเป็นต้องจัดในโรงเรียน อาจจัดที่ศาลาประชาคม ไตรมิตรไมตรี สโมสรในสวนไร่นาก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่ที่หาที่เรียน
2. วิทยากรผู้ให้การอบรม วิทยากรเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีวุฒิส่ง ๆ แต่ขอให้มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่จะบรรยายอย่างแท้จริงก็แล้วกัน
3. จำนวนสมาชิก กำหนดไว้ไม่ต่ำกว่ากลุ่มละ 15 คน ส่วนจะมากกว่านี้เท่าไรก็ได้ ต้องเป็นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับปฏิบัติตาม พ.ร.บ. ประถมศึกษา
4. ระยะเวลาที่จัด จัดเวลาใดก็ได้ ตามความสะดวกของผู้เรียนแต่ละท้องถิ่น จัดได้วันละไม่เกิน 3 ชั่วโมง กลุ่มหนึ่ง ๆ จะต้องใช้เวลาอย่างมากไม่เกิน 3 ชั่วโมง
5. ค่าตอบแทนวิทยากร ผู้สอนได้อัตราค่าสอนชั่วโมงละ 30 บาท จะได้มากน้อยเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับจำนวนชั่วโมงที่จัดแต่ละกลุ่ม สำหรับค่าวัสดุอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้วิทยากร และสมาชิกในกลุ่มต้องจัดหาเอง

¹สุรชัย มีขอบธรรม ลูฟิตรา เพ็ชรลู่ธิ์ การศึกษานอกโรงเรียน (กรุงเทพฯ อักษรบัณฑิต พ.ศ. 2520), หน้า 37 - 39.

6. วิชาที่เปิดสอน จะต้องเป็นวิชาที่จบลงในตัว ไม่สัมพันธ์หรือต่อเนื่องกับเรื่องอื่น
ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจ

วิธีสอนแบบกลุ่มสนใจนี้ สัดได้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนโดยตรง ซึ่งเป็นการ
ขจัดปัญหาการลาออกกลางคันของผู้เรียน และเพื่อความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจของประเทศ
ในอนาคต รัฐบาลควรลงทุนจัดสอนวิชาชีพแบบกลุ่ม สนใจให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

หลักสูตรวิชาสี่พระยะสั้น

การแบ่งประเภทวิชา

หลักสูตรวิชาสี่พระยะสั้นแบ่งออกเป็น 3 ประเภทวิชา

ประเภทวิชาที่ 1 วิชาช่างอุตสาหกรรม

ประเภทวิชาที่ 2 วิชาคหกรรม

ประเภทวิชาที่ 3 วิชาพาณิชยกรรม

รหัสวิชา

ตัวอักษรประจำวิชา ประกอบด้วยตัวอักษรและเลข 3 หลัก

รหัสวิชา

ตัวอักษรประจำวิชา ประกอบด้วยตัวอักษรและเลข 3 หลัก

อักษร

อ.ชย. หมายถึงประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม วิชาช่างยนต์

อ.ชว. หมายถึงประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม วิชาช่างวิทยุ

อ.ชฟ. หมายถึงประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม วิชาช่างไฟฟ้า

อ.ชช. หมายถึงประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม วิชาช่างเชื่อมโลหะ

ค.ตล. หมายถึงประเภทวิชาคหกรรม วิชาช่างตัดเสื้อสตรี

ค.ตช. หมายถึงประเภทวิชาคหกรรม วิชาช่างตัดเสื้อชาย

ค.อช. หมายถึงประเภทวิชาคหกรรม วิชาอาหารและขนม

ค.ลล. หมายถึงประเภทวิชาคหกรรม วิชาช่างตัดผมและเสริมสวย

พ.บช. หมายถึงประเภทวิชาพาณิชยกรรม วิชาบัญชี

พ.พท. หมายถึงประเภทวิชาพาณิชยกรรม วิชาพิมพ์ดีดภาษาไทย

พ.พอ. หมายถึงประเภทวิชาพาณิชยกรรม วิชาพิมพ์ดีดภาษาอังกฤษ

พ.กร. หมายถึงประเภทวิชาพาณิชยกรรม วิชาการส่งการธุรกิจ

ตัวเลข

เลขหลักร้อย หมายถึง เลข 0 หมายถึงวิชาเลือกจะเรียนในปีใดก็ได้

เลขหลักสิบ หมายถึงลำดับที่วิชาในแต่ละประเภทวิชา

เลขหลักหน่วย หมายถึงลำดับที่รายวิชาในแต่ละวิชา

ชื่อของรายวิชา

อ.ชย.011 หมายถึง วิชาเลือกประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม วิชาที่ 1 ช่างยนต์
รายวิชาที่ 1 ความรู้เบื้องต้นช่างยนต์

ค.ตช.023 หมายถึง วิชาเลือกประเภทวิชาคหกรรม วิชาที่ 2 ช่างตัดเสื้อผ้า
รายวิชาที่ 3 เสื้อผ้า

พ.พท.021 หมายถึง วิชาเลือกประเภทวิชาพาณิชยกรรม วิชาที่ 2 พิมพ์ดีดภาษาไทย
รายวิชาที่ 4 การพิมพ์ดีดในสำนักงาน

ข้อกำหนดของรายวิชาสำหรับพระบวชนั้น

วิชาช่างยนต์

1. ผู้เข้าเรียนวิชาช่างยนต์ ถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับช่างยนต์ตามรายละเอียด
เนื้อหาในรายวิชา อ.ชย.011 ความรู้เบื้องต้นช่างยนต์มาก่อนจะต้องเลือกเรียนรายวิชา อ.ชย.(011)
ความรู้เบื้องต้นช่างยนต์ก่อนจึงจะเลือกเรียนรายวิชาอื่น ๆ ได้

2. ถ้าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับช่างยนต์มาบ้างแล้ว จะเลือกเรียนรายวิชาอื่น
ใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเรียนรายวิชาความรู้เบื้องต้นช่างยนต์ก่อน ทั้งนี้จะต้องผ่านการทดสอบ
สัมภาษณ์ หรือสอบความรู้ตามวิธีการอื่นใดให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูผู้สอน

วิชาช่างวิทยุ

1. ผู้เข้าเรียนวิชาช่างวิทยุ ถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับช่างวิทยุตามรายละเอียด
เนื้อหาในรายวิชา อ.ชว.021 วิทยุเบื้องต้นมาก่อน จะต้องเลือกเรียนรายวิชา อ.ชว.021 วิทยุ
เบื้องต้นก่อน จึงจะเลือกเรียนรายวิชาอื่น ๆ ได้

2. ถ้าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับช่างวิทยุมาบ้างแล้ว จะเลือกเรียนรายวิชาอื่นใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องเรียนรายวิชาวิทยุเบื้องต้นก่อน ทั้งนี้จะต้องผ่านการทดสอบ สัมภาษณ์ หรือ สอบความรู้ตามวิธีการอื่นใดให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูผู้สอน

วิชาช่างไฟฟ้า

1. ผู้เข้าเรียนวิชาช่างไฟฟ้า ถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับช่างไฟฟ้าตามรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชา อ.ชฟ.031 ไฟฟ้าเบื้องต้นมาก่อนจะต้องเลือกเรียนรายวิชา อ.ชฟ.031 ไฟฟ้าเบื้องต้นก่อน จึงจะเลือกเรียนรายวิชาอื่น ๆ ได้

2. ถ้าผู้เข้าเรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับช่างไฟฟ้ามาบ้างแล้ว จะเลือกเรียนรายวิชาอื่นใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเรียนรายวิชาไฟฟ้าเบื้องต้นก่อน ทั้งนี้จะต้องผ่านการทดสอบ สัมภาษณ์ หรือสอบความรู้ตามวิธีการอื่นใดให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูผู้สอน

วิชาช่างเชื่อมโลหะ

ผู้เข้าเรียนวิชาช่างเชื่อมโลหะ สามารถจะเลือกเรียนรายวิชาอื่นใดก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชาช่างเชื่อมโลหะมาก่อน

วิชาช่างตัดเสื้อสตรี

1. ผู้เข้าเรียนวิชาช่างตัดเสื้อสตรีถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับช่างตัดเสื้อสตรีตามรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชา ค.ตส.011 ความรู้เบื้องต้นในการตัดเย็บเสื้อผ้ามาก่อนจะต้องเลือกเรียนรายวิชา ค.ตส.011 ความรู้เบื้องต้นในการตัดเย็บเสื้อผ้าก่อน จึงจะเลือกเรียนรายวิชาอื่น ๆ ได้

2. ถ้าผู้เข้าเรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับช่างตัดเสื้อสตรีมาบ้างแล้ว จะเลือกเรียนรายวิชาอื่นใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเรียนรายวิชาความรู้เบื้องต้น ในการตัดเย็บเสื้อผ้าก่อน ทั้งนี้จะต้องผ่านการทดสอบ สัมภาษณ์ หรือสอบความรู้ตามวิธีการอื่นใดให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูผู้สอน

วิชาช่างตัดเสื้อผ้า

1. ผู้เข้าเรียนวิชาช่างตัดเสื้อผ้า ถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับช่างตัดเสื้อผ้า ตามรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชา ค.ตช.021 ความรู้เบื้องต้นในการตัดเย็บเสื้อผ้ามาก่อน จะต้องเลือกเรียนรายวิชา ค.ตช.021 ความรู้เบื้องต้นในการตัดเย็บเสื้อผ้าก่อน จึงจะเลือกเรียน รายวิชาอื่น ๆ ได้

2. ถ้าผู้เข้าเรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับช่างตัดเสื้อผ้ามาบ้างแล้ว จะเลือกเรียน รายวิชาอื่นใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเรียนรายวิชาความรู้เบื้องต้นในการตัดเย็บเสื้อผ้าก่อน ทั้งนี้จะต้อง ผ่านการทดสอบ สัมภาษณ์ หรือสอบความรู้ตามวิธีการอื่นใดให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูผู้สอน

วิชาอาหารและขนม

ผู้เข้าเรียนวิชาอาหารและขนม สามารถจะเลือกเรียนรายวิชาอื่นใดก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้อง มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชาอาหารและขนมมาก่อน

วิชาช่างตัดผมและเสริมสวย

1. ผู้เข้าเรียนวิชาช่างตัดผมและเสริมสวย ถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับช่างตัดผม และเสริมสวยตามรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชา ค.สส.041 ความรู้เบื้องต้นช่างตัดผมและเสริมสวย มาก่อน จะต้องเลือกเรียนรายวิชา ค.สส.041 ความรู้เบื้องต้นช่างตัดผมและเสริมสวยก่อน จึงจะ เลือกเรียนรายวิชาอื่น ๆ ได้

2. ถ้าผู้เข้าเรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับช่างตัดผมและเสริมสวยมาบ้างแล้ว จะ เลือกเรียนรายวิชาอื่นใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเรียนรายวิชาความรู้เบื้องต้นช่างตัดผมและเสริมสวย ก่อน ทั้งนี้จะต้องผ่านการทดสอบ สัมภาษณ์ หรือสอบความรู้ตามวิธีการอื่นใดให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของ ครูผู้สอน

วิชาบัญชี

1. ผู้เข้าเรียนวิชาบัญชี ถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับบัญชีตามรายละเอียดเนื้อหา

ในรายวิชาบัญชี พ.บช.011 ความรู้เบื้องต้นมาก่อน จะต้องเลือกเรียนรายวิชา พ.บช.011 ความรู้เบื้องต้นก่อน จึงจะเลือกเรียนรายวิชาอื่น ๆ ได้

2. ถ้าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับบัญชีมาบ้างแล้ว จะเลือกเรียนรายวิชาอื่นใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเรียนรายวิชาความรู้เบื้องต้น ทั้งนี้จะต้องผ่านการทดสอบ สัมภาษณ์ หรือสอบความรู้ตามวิธีการอื่นใดให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูผู้สอน

วิชาพิมพ์ดีดภาษาไทย

1. ผู้เข้าเรียนวิชาพิมพ์ดีดภาษาไทย ถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับพิมพ์ดีดภาษาไทย ตามรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชา พ.พท.021 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพิมพ์ดีดมาก่อน จะต้องเลือกเรียนรายวิชา พ.พท.021 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพิมพ์ดีดก่อน จึงจะเลือกเรียนรายวิชาอื่น ๆ ได้

2. ถ้าผู้เข้าเรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพิมพ์ดีดภาษาไทยมาบ้างแล้ว จะเลือกเรียนรายวิชาอื่นใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเรียนรายวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพิมพ์ดีดก่อน ทั้งนี้จะต้องผ่านการทดสอบ สัมภาษณ์ หรือสอบความรู้ตามวิธีการอื่นใดให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูผู้สอน

วิชาพิมพ์ดีดภาษาอังกฤษ

1. ผู้เข้าเรียนวิชาพิมพ์ดีดภาษาอังกฤษ ถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับพิมพ์ดีดภาษาอังกฤษตามรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชา พ.พอ.031 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพิมพ์ดีดมาก่อน จะต้องเลือกเรียนรายวิชา พ.พอ.031 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพิมพ์ดีดก่อน จึงจะเลือกเรียนรายวิชาอื่น ๆ ได้

2. ถ้าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพิมพ์ดีดภาษาอังกฤษมาบ้างแล้ว จะเลือกเรียนรายวิชาอื่นใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเรียนรายวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพิมพ์ดีดก่อน ทั้งนี้จะต้องผ่านการทดสอบ สัมภาษณ์ หรือสอบความรู้ตามวิธีการอื่นใดให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูผู้สอน

วิชาการจัดการธุรกิจ

ผู้เข้าเรียนวิชาการจัดการธุรกิจ ควรเป็นผู้มีความรู้และทักษะทางวิชาอื่น ๆ เพียงพอ และมีความประสงค์จะดำเนินธุรกิจด้วยตนเอง

ข้อกำหนดการสอนของครู

ในการสอนวิชาสหทุกวิชาและทุกรายวิชา ครูผู้สอนควรสอดแทรกเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับเนื้อหาในแต่ละรายวิชานั้น เช่น การจัดการในเรื่องเครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุอุปกรณ์ การกำหนดเวลาในการปฏิบัติงาน การรู้จักใช้ค่าใช้จ่าย การประหยัด ความซื่อตรงต่อวิชาชีพ ความสัมพันธ์ ในครอบครัวและชุมชน การเลี้ยงดูเด็ก ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด ความรับผิดชอบ ฯลฯ ตัวอย่างเช่น ในการเรียนการสอนวิชาช่างตัดเสื้อสตรี ในรายวิชาเสื้อผ้าเด็ก อาจจะสอดแทรก เรื่องการวางแผนครอบครัว การเลี้ยงดูเด็ก หรือในรายวิชาการซ่อมแซมตัดแปลงเสื้อผ้า ก็อาจจะ สอดสอดแทรกเรื่อง การรู้จักใช้ค่าใช้จ่าย การประหยัด สำหรับวิชาอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ควรสอดสอด แทรกเรื่องต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 และ 4 พุทธศักราช 2522

หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 3 และ 4 เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจากหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จชั้นอ่านออกเขียนได้ การศึกษาระดับนี้มุ่งที่จะส่งเสริมผู้เรียนที่ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติและวัฒนธรรม อันจำเป็นต่อการประกอบอาชีพการศึกษาหาความรู้และข่าวสาร ข้อมูลเพิ่มเติม และการแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หลักสูตรนี้มีความยืดหยุ่นพอเพียงที่จะให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความถนัด ความสนใจ ความสนใจและความต้องการของตน

หลักการ

หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 และ 4 มีหลักการสำคัญดังนี้

1. เป็นการศึกษาที่สดเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่ได้เรียนในระบบโรงเรียนภาคปกติได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอันเป็นพื้นฐานสำหรับประกอบอาชีพตามความสนใจ หรือเพื่อปรับปรุงและส่งเสริมอาชีพที่ทำอยู่แล้วให้ดีขึ้น
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน และเป็นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตของตนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อมและวิทยาการใหม่ ๆ
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยส่วนร่วมเป็นหลักใหญ่แต่ให้สอดคล้องกับสภาพการแก้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นการศึกษาที่มุ่งอบรมให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย รู้สึกรักถิ่นที่ของพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

โกวิท วรพิพัฒน์¹ มีแนวความคิดที่เชื่อว่า มนุษย์เรารู้อะไรต่างต้องการความสุขและจะมีความสุขได้เมื่อตนเองและสิ่งแวดล้อมกลมกลืนกัน โดยอาจปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม หรือปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้กับตนเอง ในบางกรณีอาจปรับปรุงทั้งสิ่งแวดล้อมและตนเองให้กลมกลืนกัน และเมื่อไม่สามารถทำได้อาจหลีกเลี่ยงสังคมและสิ่งแวดล้อมไปสู่แหล่งที่เหมาะสมกับตน

จากแนวคิดและปรัชญาดังกล่าว กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้วางจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรีฯ ระดับที่ 3 และ 4 ที่จะให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงกระบวนการคิด ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสังคม สิ่งแวดล้อมและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิชาการ อันจะเกิดผลให้แก่ผู้เรียน ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่า และดำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมอันดีงาม
2. เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ตลอดจนรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม
3. มีความรู้ความสามารถและทักษะ เพียงพอแก่การประกอบอาชีพ การศึกษาเพิ่มเติม หรือการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ได้คำนึงถึงการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง และการมีพื้นฐานความรู้เพียงพอที่จะแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้
4. เข้าใจปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของประเทศ รู้จักพิจารณาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
5. มีเจตคติที่ดีต่อสังคมอาชีพทุกชนิดฝึกให้ขยัน อดทน ประหยัด ตลอดจนรู้จักสงวนและบำรุงรักษาสถาบันสังคมและทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต²

¹โกวิท วรพิพัฒน์, "ความต้องการพื้นฐานของการเรียน" รายงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรีฯ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2518), หน้า 8-9.

²กรมการศึกษานอกโรงเรียน, กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรีฯ. (ระดับ 3-4 กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2522). หน้า 2

โครงสร้างหลักสูตร¹

ระดับที่ 3

หมวดวิชา	วิชาบังคับ (หน่วยกิต)	วิชาเลือก (หน่วยกิต)	หมายเหตุ
วิชาสร้างเสริม	12 (ส1, ส2 ส3, ส4)		เรียนรายวิชาใดก่อนก็ได้
วิชาภาษาไทย	4 (ท1, ท2)	4 (ท6, ท11)	การเลือกเรียนต้องเป็นไปตามที่ กำหนดในโครงสร้างของวิชา คณิตศาสตร์
วิชาคณิตศาสตร์		8 (ค1, ค2, ค3)	การเลือกเรียนต้องเป็นไปตามที่ กำหนดในโครงสร้างของวิชา คณิตศาสตร์
วิชาวิทยาศาสตร์		13 (ว1, ว2, ว3, ว4)	สามารถเลือกเรียนได้ทุกวิชา
วิชาภาษาอังกฤษ		30 (อ1 ถึง อ10)	การเลือกเรียนต้องเป็นไปตามที่ กำหนดในโครงสร้างของวิชา ภาษาอังกฤษ
วิชาชีพ	3 (บังคับเลือก)	เลือกเรียนได้ไม่เกิน 6 หน่วยกิต โดยไม่ ซ้ำกับวิชาที่เรียนใน วิชาบังคับเลือกแล้ว	ยกเว้นสำหรับพระภิกษุและสามเณร ไม่ต้องเรียนวิชาชีพทั้งวิชาบังคับ และวิชาเลือก
	19	11	สำหรับนักศึกษาที่เป็นพระภิกษุและ สามเณรให้เรียนวิชาบังคับ 16 หน่วยกิต วิชาเลือกสามัญอย่างน้อย 14 หน่วยกิต
		30 (อย่างน้อย)	

¹ กรมการศึกษานอกโรงเรียน, กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรการศึกษานอกระบบ หน้า 3-5.

ระดับที่ 4

หมวดวิชา	วิชาบังคับ (หน่วยกิต)	วิชาเลือก (หน่วยกิต)	หมายเหตุ
วิชาสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิต	13 (ว5, ส6, ส7)	-	เรียนรายวิชาใดก่อนก็ได้
วิชาภาษาไทย	7 (ม3, ท5, ท5)	9 (ท7, ท8, ท9, ท10 ท11)	การเลือกเรียนต้องเป็นไปตามที่กำหนด ในโครงสร้างของวิชาภาษาไทย
วิชาคณิตศาสตร์		22 (ค1, ค2, ค3, ค4, ค5, ค6)	การเลือกเรียนต้องเป็นไปตามที่ กำหนดในโครงสร้างของวิชาคณิตศาสตร์
วิชาวิทยาศาสตร์	-	13 (ว1, ว2, ว3 ว4)	สามารถเลือกเรียนได้ทุกวิชาถ้ายังไม่ เรียนมาก่อนในระดับ 3
วิชาภาษาอังกฤษ		30 (อ1ถึงอ10)	การเลือกเรียนต้องเป็นไปตามที่กำหนด ในโครงสร้างของวิชาภาษาอังกฤษ
วิชาชีพ	3 (บังคับเลือกและ ไม่เลือกซ้ำกับที่ เรียนในระดับ 3)	เลือกเรียนได้ไม่ เกิน 12 หน่วยกิต ไม่ซ้ำกับที่เรียนมา แล้วในระดับ 3 และที่เป็นวิชา บังคับในระดับ 4	ยกเว้นสำหรับพระภิกษุ-สามเณรไม่ ต้องเรียนวิชาชีพทั้งวิชาบังคับและ วิชาเลือก
รวม	23	27	สำหรับนักศึกษาที่เป็นพระภิกษุและ สามเณรให้เรียนวิชาบังคับ 20 หน่วยกิต วิชาเลือกสามัญอย่างน้อย 30 หน่วยกิต